

***Геоeкономiка в контекстi мiждисциплiнарних дослiджень:
еволюцiя теоретико-методологiчних засад***

Липов В.В., д.е.н., професор,

професор кафедри мiжнародної економiки та менеджменту ЗЕД,
ХНЕУ iм. С. Кузнеця

Р. Бексвiл та Дж. Харрис в нещодавно опублiкованiй роботi «Вiйна iншими засобами. Геоeкономiка та мистецтво управлiння державою» критикують США за те, що вони «Будучи найбільш сильною та мiцною економiкою на планетi ... занадто часто на мiжнароднiй аренi тягнуться до пiстоleta замисть гаманця» [1, с. 9]. Парадоксальнiсть ситуацiї полягає у тому, що провiднi спiвробiтники Ради з мiжнародних вiдносин США критикують уряд краiни за те, що економiчнi методи державного управлiння поступово стають в США втраченим мистецтвом. Ситуацiя виглядає таким чином, що рекомендацiї Вашингтонського консенсусу самi його творцi взяли на озброєння у сферi мiжнародних вiдносин. Разом iз тим, зазначають Р. Бексвiл та Дж. Харрис, цiлий ряд краiн свiту i, перш за все, Китай та Росiя рухаються в iншому напрямi, активно використовують економiчнi, геоeкономiчнi засоби. Отже дослiдники акцентують увагу на провiднiй ролi економiчних iнструментiв досягнення геополiтичних цiлей. Економiка й полiтика в мiжнародних вiдносинах виявляються безпосередньо пов'язаними. Таке поєднання передбачає суттєве розширення iнструментарiю дослiдження проблем мiжнародної геоeкономiчної взаємодiї. Вже сама iсторiя становлення геополiтики та геоeкономiки свiдчить про значно ширше коло наукових дисциплiн, задiяних в геоeкономiчних дослiдженнях, iх мiждисциплiнарнiсть.

Варто згадати, що ще у другiй половинi ХIХ столiття засновник геополiтики Ф. Ратцель вперше застосував для пояснення полiтичних подiй просторовий пiдхiд [2]. Вчений висуває тезу про державу як живий органiзм, що вкорiнений в територiї. Еволюцiя народiв, iх демографiя на думку вченого виявляються тiсно пов'язаними з географiчними умовами життя, природним середовищем, яке впливає на культурне й iсторичне становлення народiв. Визнання впливу просторового чинника знайшло вiдображення в роботi Х. Маккiндера «Географiчна вiсь iсторiї» [3]. «Вiссю iсторiї» (пiзніше Хартлендом) вчений називає усю Пiвденно-Схiдну частину Євразiї. В роботi «Демократичнi iдеали та реальнiсть» (1919) вчений сформулював свою знамениту максиму: «Хто контролює Схiдну Європу, той командує Хартлендом. Хто контролює Хартленд, той

командує Світовим островом (тобто Євразією й Африкою). Хто контролює Світовий острів, той командує світом» [4]. Подальший розвиток геополітики пов'язаний з роботами К. Хаусхофера. Геополітика розуміється як вчення про залежність політичних подій від землі, відповідно вона спирається на фундамент політичної географії як вчення про політичні просторові організми й їх структури. Світ згідно з його концепцією розподілено на три самодостатніх регіони-автаркії: Пан-Америка (ядро – США), Євразія (ядро – Німеччина) та Пан-Азія (ядро – Японія) [5]. Вплив географії на міжнародні відносини в сучасному світі досліджує Р. Каплан. Він стверджує, що географія хоча не є абсолютним детермінантом місця та ролі держави в світі, але обмежує її можливості й одночасно зумовлює, провокує потенційні напрями розвитку, швидше «накладає», а не «розташовує» [6].

Сучасник та земляк К. Хаусхофера, історик Ф. Реріг, на основі дослідження середньовічної Ганзи робить висновок про провідну роль в геополітиці економічного чинника. Визнається необхідність поєднання політичної, географічної та економічної компонентів геоекономічних досліджень. К. Жан та П. Савона акцентують увагу на взаємозв'язку геополітики та геоекономіки. Політика беззастережно враховує економічні інтереси, економіка надає політиці ресурси, необхідні для здійснення політичних цілей, вона може використовуватися у якості зброї (економічні санкції, ембарго) політичної боротьби в глобальному світі [7]. Геоекономіка є дисципліною, що вивчає ті аспекти міжнародної конкуренції, в яких головною діючою особою є держава. Геоекономіка набуває значення економічної політики, яка йде на зміну переважно військовій геополітиці минулого. Сама геоекономіка, її закони та механізми набувають значення парадигми адміністративно-правової організації держави. Геоекономічний підхід об'єднує всі складові економічної стратегії та структури певної країни в єдину стратегію, яка враховує загальносвітову ситуацію. В цьому контексті варто зазначити, що повернення у другій половині ХХ століття в активний науковий обіг терміну геоекономіка пов'язується з ім'ям Е. Люттвака, дослідника, вченого і практика, основні роботи якого присвячено вивченню саме стратегій міжнародної взаємодії минулого і сучасності [8].

Традицію поєднання економічної, політичної та історичної складових еволюції капіталізму як геополітичного та геоекономічного явища закладає Ф. Бродель [9]. Вчений звертається до дослідження його історії на основі поєднання соціальних наук, охоплення в дослідженні не лише політичної, а й економічної, культурної сфер, використання даних історичної географії, історії клімату, матеріальної культури, повсякденного життя, класичної політичної історії. Визначальний внесок у розвиток світ-

системного аналізу зробив І. Валлерстайн [10]. В центрі уваги – дослідження історії розвитку регіональних світ-систем (світ-економік і світ-імперій) у процесі набуття європейською(капіталістичною) світ-економікою домінуючої ролі. Глобальність капіталістичної конкуренції актуалізує розробку глобальних стратегій завоювання та збереження лідерства.

Сучасні гео економічні дослідження окрім зазначених підходів все частіше використовують досягнення економічної психології, економічної соціології, теорії ігор, інституційного підходу, спеціальних економічних та суміжних наукових дисциплін.

Література

1. Блэквилл Р. Война иными средствами. Геоэкономика и искусство управления государством / Р. Блэквилл, М. Харрис. - М. : АСТ, 2017. - 480 с.
2. Ратцель Ф. Политическая география (в изложении Л. Синицкого) / Ф. Ратцель // Геополитика : Хрестоматия / Сост. Б. Исаев. – СПб. : Питер, 2007. – С. 15–36.
3. Маккиндер Х. Дж. Географическая ось истории / Х. Дж. Маккиндер // Полис. – 1995. – №4; тесаме: Mackinder, H. J. The Geographical Pivot of History / H. J. Mackinder // The Geographical Journal, Vol. 23, No. 4. (Apr., 1904). – P. 421-437.
4. Mackinder H. J. The Round World and the Winning of Peace / H. J. Mackinder // Foreign Affairs. – XXI, 1943. – №4. – P. 39–53.
5. Хаусхофер К. О геополитике. Работы разных лет / К. Хаусхофер. – М. : Мысль, 2016. – 460 с.
6. Каплан Р. Месть географии. Что могут рассказать географические карты о грядущих конфликтах и битве против неизбежного / Р. Каплан. – М. : КоЛибри, 2015. – 384 с.
7. Жан К. Геоэкономика. Господство экономического пространства / К. Жан, П. Савона. – М. : AdMarginem, 1997. – 208 с.
8. Люттвак Э. Стратегия и логика войны и мира / Э. Люттвак. – М. : Университет Дмитрия Пожарского, 2012. – 392 с.
9. Бродель Ф. Материальная цивилизация, экономика и капитализм. XV – XVIII вв. В 3-х тт. / Ф. Бродель. – М. : Прогресс. – Т. 1, 1986, 622 с.; Т. 2, 1988, 632 с.; Т. 3, 1992, 680 с.
10. Валлерстайн И. Мир-система Модерна: В 4-х тт. / И. Валлерстайн. – М. : Университет Дмитрия Пожарского. - Т. 1. – 2015. 552 с.; Т. 2. – 2016. 528 с.; Т. 3. – 2016. 528 с.; Т. 4. – 2016. 496 с.